

3.2. MANIFESZT HIÁNYHELYZETEK – BETÖLTETLEN ÁLLÁSOK ÉS KIHASZNÁLATLAN KAPACITÁSOK

HAJDU MIKLÓS, KÖLLŐ JÁNOS & TÓTH ISTVÁN JÁNOS

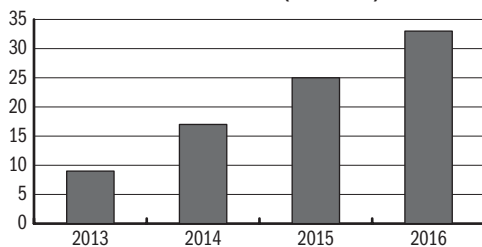
Ebben az alfejezetben olyan (a rövidegség kedvéért a „manifeszt” jelzővel illetett) hiányhelyzetekről lesz szó, melyek esetében a vállalat nem tud betölteni már létező munkahelyeket, illetve nem tud teljes mértékben kihasználni már létrehozott kapacitásokat, okként a munkaerő hiányát jelölve meg. Megvizsgáljuk, hogy az ilyen jellegű hiányhelyzetek hogyan függnek össze néhány alapvető vállalati jellemzővel (méret, ágazat, régió, tulajdoni összetétel, export arány, üzleti kilátások). Az elemzés a Magyar Munkaerőpiaci Prognózis (MMPP) adatain nyugszik.¹ A hiányhelyzeteknek a bérszinttel való összefüggését a 3.3. alfejezetben vizsgáljuk, egy szűkebb – az MMPP és a Bértarifa-felvétel összekapcsolásával létrehozott – mintán.

Tartósan betöltetlen munkahelyek

Az MMPP évről évre felméri a tartósan betöltetlen álláshelyek számát és azok bizonyos tulajdonságait mintegy 4200, a versenyszférában működő, legalább 10 főt foglalkoztató vállalat megkérdezésével.² A kutatás lehetőséget biztosít az évek közötti összehasonlításra a változatlan adatfelvételi módszertannak és mintavételi eljárásnak köszönhetően.

A tartósan betöltetlen pozíciókról³ beszámoló cégek aránya 2013 és 2016 között folyamatos, évről évre körülbelül 8 százalékpontos növekedést mutatott (3.2.1. ábra): 2013-ban még csak a vállalatok 9 százaléka számolt be toborzási nehézségekről, míg 2016-ban ez az arány már 33 százalék volt.

3.2.1. ábra: Tartósan betöltetlen álláshellyel rendelkező cégek aránya, 2013–2016 (százalék)

Megjegyzés: N = 4215–4252. Az évenkénti adatfelvételek eredeti adatait a megkérdezett cégeknek az aggregált foglalkoztatáshoz való hozzájárulásának mértéke szerint súlyoztuk. A súlyozásról bővebben lásd GVI (2016).

Forrás: MMPP.

Megfigyelhető továbbá, hogy miközben a vizsgált időszakban három és fél-szeresére nőtt a toborzási nehézségeket jelző cégek aránya, a tartósan betöltetlen álláshelyek és az összes álláshely⁴ arányának medián értéke ugyanekkor

1 A Magyar Munkaerőpiaci Prognózis a Nemzetgazdasági Minisztérium és az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet közös, országos munkaerőpiaci adatfelvételének [online adatbázisa](#).

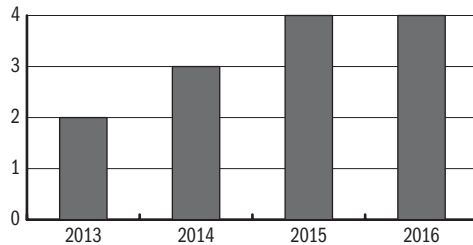
2 Az MKIK GVI irányításával évente egyszer szeptemberben és októberben sorra kerülő adatfelvételek egyenként körülbelül 7000 cég megkérdezésére terjednek ki, azonban az itt közölt elemzés csak egy részmintára terjed ki, ugyanis a 2–9 fős cégek körében nem mértük fel a tartósan betöltetlen álláshelyeket. A kutatás legfrissebb eredményei [elérhetők](#).

3 A tartósan betöltetlen álláshellyel rendelkező cégek közé soroljuk azokat a vállalatokat, amelyeknél akár csak egyetlen ilyen álláshely létezik.

4 A tartósan betöltetlen álláshelyek és a statisztikai állományi létszám összege.

2 százalékról 4 százalékra, azaz a duplájára emelkedett, és a szintje is sokkal alacsonyabb volt (3.2.2. ábra).

3.2.2. ábra: Tartósan betöltetlen álláshelyek aránya a statisztikai állományi létszámhoz képest, 2013–2016 (százalék)

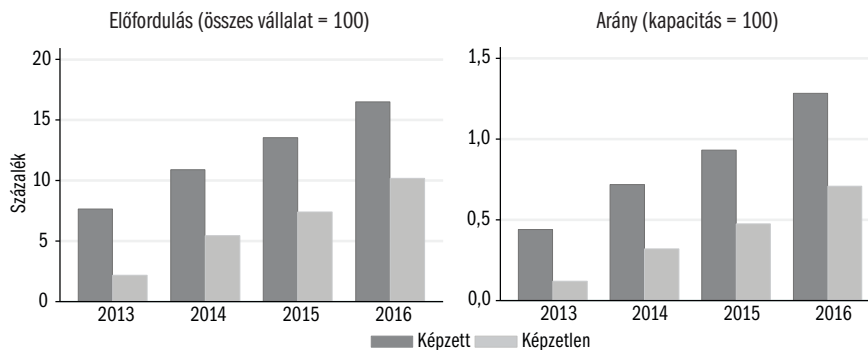
Megjegyzés: $N = 522\text{--}1847$. Az ábra a tartósan betöltetlen álláshelyről beszámoló cégek részmintáján alapul. Az évenkénti adatfelvételek eredeti adatait a megkérdezett cégeknek az aggregált foglalkoztatáshoz való hozzájárulásának mértéke szerint súlyoztuk. A súlyozásról bővebben lásd GVI (2016).

Forrás: MMPP.

Kihasználatlan kapacitások

Az MMPP-felvételben a vállalatokat megkérdezik a kapacitáskihasználtság mértékéről és arról, hogy az esetleges kihasználatlanság milyen mértékben tulajdonítható a képzetlen, illetve képzett munkaerő hiányának. A munkaerőhiány miatt fellépő kapacitáskihasználatlanságot a $\kappa = (1 - k)m$ szorzattal mérjük, ahol k a kapacitás kihasználtsági foka ($0 \leq k \leq 1$) és m ezen belül a képzett, illetve képzetlen munkaerő hiányára visszavezethető kapacitáskihasználatlanság mértéke ($0 \leq m \leq 1$), a vállalat közlése szerint. A kérdőív külön kérdést tesz fel a képzetlen és képzett munkaerő hiányára visszavezethető kapacitás-kihaszánatlanság mértékéről. A képzett mutatók időbeli alakulását a 3.2.3. ábra mutatja.

3.2.3. ábra: Képzetlen, illetve képzett munkaerő hiánya miatt kihasználatlan kapacitások előfordulása és a kihasználatlanság mértéke, 2013–2016 (százalék)

Forrás: MMPP, 2013–2016.

A hiánymutatók összefüggése néhány alapvető vállalati jellemzővel

A toborzási nehézségek a különböző vállalati köröket eltérő mértékben érintetik. A következőkben regressziós modellek alapján tekintjük át a toborzási nehézségekben érintett vállalati csoportok jellemzőinek változásait az elmúlt négy évben. Egyrészt logit modellel vizsgáljuk, hogy a vállalatok alapvető háttérjellemzői milyen kapcsolatban álltak azzal, hogy a cégnél *volt-e betöltetlen álláshely*, vagy sem. Ezek után a tartósan betöltetlen álláshelyek, illetve a munkaerőhiányra visszavezetett kapacitáskihasználatlanság *arányát* elemezzük részarány-regressziók (*fractional regression*)⁵ segítségével azon cégek körében, amelyek beszámoltak tartósan betöltetlen álláshelyek létezéséről, illetve kihasználatlan kapacitásokról.⁶ A számítások 2016-ra vonatkoznak (3.2.1. táblázat).

A manifeszta hiányhelyzetek gyakoribbak az exportáló cégeknél. A betöltetlen munkahelyek létét, illetve a képzett munkaerő hiánya miatt fellépő kapacitáskihasználatlanság létét vizsgálva, erőteljes, 99 százalékos megbízhatósági szinten is szignifikáns hatást tapasztalunk: azokban a cégekben, ahol az export aránya meghaladja az 50 százalékot, 9–10 százalékkal nagyobb valószínűséggel fordult elő ez a két hiányszimptóma.

Az, hogy nagyobb cégeknél nagyobb eséllyel találunk legalább egy üres munkahelyet, triviális eredmény, és bizonyos fokig az is, hogy a regressziók alacsonyabb arányokra utalnak a nagyobb vállalatoknál, hiszen egy kisvállalkozásnál egy fő hiánya is magas százalékos hiányt jelent. A vállalatméret mutatóját azonban más hatások kontrollálása céljából mindenképpen célszerű szerepeltetni az egyenletekben.

Az átlagosnál gyakrabban fordulnak elő üres munkahelyek az építőiparban, ezek aránya pedig az építőipar mellett a szolgáltatásokban tekinthető magasnak. Kihasználatlan kapacitásokról legnagyobb arányban a kereskedelemi cégek számolnak be, a képzett munkaerő hiánya miatt fellépő kapacitáskihasználatlanság mértéke pedig az iparban és a kereskedelemben a legmagasabb.

A tisztán külföldi tulajdonú cégeknél az összes egyenlet ritkább előfordulást vagy alacsonyabb szintet jelez, de az együttthatók csak az esetek felében szignifikánsak.

A regionális különbségekre vonatkozó eredményekben feltűnő, hogy a Vas és Győr-Moson-Sopron megye nélkül számított Dunántúlon a hiánymutatók esetenként azonosak vagy magasabbak, mint az osztrák határon fekvő két megyében.

Végezetül, ami a legfontosabbnak tűnik: a jó üzleti helyzetben lévő vállalatokra vonatkozó együttthatók nagyobb részt negatívak (kisebb részt nullának tekinthetők), ami éles ellentétben áll a 3.1. alfejezetben megismert eredményekkel. Míg a munkaerőhiányra mint a fejlődés korlátjára vonatkozó panasz a jó helyzetben lévő vállalatoknál gyakoribb, manifeszta hiányhelyzetek inkább a rosszabb piaci körülmények között működőknél fordulnak elő. Ebben az esetben a részarány-regressziók eredményei erősebbek: a jó üzleti helyzetben lévő vállalatoknak sikerül elkerülniük a súlyos hiányhelyzeteket.

5 A modellezéshez a függő változó jellege miatt választottuk a részarányregresszió módszert (Papke–Wooldridge, 2008.) A részarány regresszió számításához a Stata 14.1 *fracregprobit* parancsát használtuk.

6 Külön modellezzük tehát a probléma fennállását – azaz hogy vannak-e toborzási nehézségek a vizsgált cégeknél – és mértékét, tehát azt, hogy ha fennállnak e nehézségek, akkor az összes álláshely hány százalékát érintik. Többek között azért döntöttünk így, hogy a probléma súlyáról az abban érintett vállalati csoport vizsgálatával vonhassunk le következtetéseket. A nem érintett cégek bevonása a „0” értékek döntő számát okozta volna függő változó esetében.

3.2.1. táblázat: Különböző hiánymutatók függése alapvető vállalati jellemzőktől 2016-ban, logit marginális hatások és részarány regressziós együtthatók

	V		K1		K2	
	0/1, logit	arány, rész- arány-regressziós	0/1, logit	arány, rész- arány-regressziós	0/1, logit	arány, rész- arány-regressziós
Az export aránya (referenciakategória: nincs export)						
50 százalék alatt	-0,03 (-0,75)	0,03 (0,63)	0,5** (2,28)	0,08 (1,32)	0,04* (1,67)	0,06 (0,76)
51 százalék felett	0,11*** (-2,76)	0,09 (1,48)	0,09*** (3,34)	0,13* (1,85)	0,04* (1,91)	0,11 (1,28)
Létszám kategória (referenciakategória: 10–19 fő)						
20–49 fő	0,02 (-0,82)	-0,154*** (-2,85)	0,01 (0,6)	-0,02 (-0,46)	0,01 (0,9)	-0,09 (-1,18)
50–249 fő	0,08*** (-2,86)	-0,521*** (-9,45)	-0,01 (-0,64)	-0,12* (-1,73)	0,03** (1,99)	0 (-0,04)
250–fő	0,191*** (-5,07)	-0,632*** (-6,45)	-0,01 (-0,19)	-0,14* (-1,69)	0,07** (2,43)	0,05 (0,48)
Gazdasági ág (referenciakategória: mezőgazdaság)						
Ipar	0,14*** (3,93)	0,087 (0,92)	0,09*** (4,72)	0,51*** (5,58)	0,04** (2,24)	0,28** (2,14)
Építőipar	0,18*** (4,13)	0,166* (1,66)	0,07*** (2,81)	0,4*** (3,82)	0 (0,15)	0,05 (0,31)
Kereskedelem	0,06 (1,4)	0,108 (1,02)	0,12*** (4,26)	0,49*** (4,91)	0,01 (0,26)	0,02 (0,17)
Szolgáltatások	0,14*** (3,31)	0,188* (1,7)	0,09*** (3,23)	0,42*** (4,12)	0,05 (1,53)	0,22 (1,44)
Tulajdoni háttér (referenciakategória: tisztán hazai)						
Vegyes	0,01 (0,18)	-0,005 (-0,06)	-0,05 (-1,28)	-0,12 (-1,07)	-0,02 (-0,65)	-0,2 (-1,34)
Tisztán külföldi	-0,03 (-0,83)	-0,148** (-2,52)	-0,06** (-2,28)	-0,15* (-1,95)	-0,03 (-1,26)	-0,13 (-1,18)
Régió (referenciakategória: Közép-Magyarország)						
Dunántúl (Győr-Moson-Sopron és Vas nélkül)	0,18*** (4,93)	0,107 (1,43)	0,14*** (4,91)	0,27*** (3,64)	0,1*** (3,48)	0,25** (2,27)
Alföld és Észak-Magyarország	0,08** (2,38)	0,067 (1,29)	0,11*** (4,47)	0,26*** (3,44)	0,05** (2,37)	0,12 (1,23)
Győr-Moson-Sopron és Vas	0,15*** (3,18)	0,018 (0,3)	0,12*** (3,22)	0,28*** (3,01)	0,06* (1,78)	0,1 (0,82)
Üzleti helyzet (referenciakategória rossz)						
Kielégítő	0,05 (0,85)	-0,127* (-1,87)	0,04 (1,31)	0,03 (0,41)	0,05** (2,52)	0,03 (0,19)
Jó	0,01 (0,17)	-0,20*** (-3,11)	-0,03 (-1,01)	-0,20** (-2,5)	0,02 (1,1)	-0,1 (-0,76)

V = Tartósan betöltetlen állások előfordulása (0/1), illetve aránya

K1 = Kihasztnálatlan kapacitás előfordulása (0/1), illetve aránya a *képzett* munkaerő hiánya miatt.

K2 = Kihasztnálatlan kapacitás előfordulása (0/1), illetve aránya a *képzetlen* munkaerő hiánya miatt.

Megjegyzés: Függő változó: hiánymutató.

***1 százalékos, **5 százalékos, *10 százalékos szinten szignifikáns.

A képzetlen munkaerő hiánya miatt bekövetkezett kapacitáskihasználatlanság mint függő változó esetében a becslt együtthatók nagy többsége nem szignifikáns. Ez alól az iparra mint magyarázó változóra, vonatkozó két paraméter kivétel, jelezve, hogy a manifeszt hiányhelyzetek gyakoribbak az ipari tömegtermelésben, ahol az átlagosnál nagyobb arányban alkalmaznak képzetlen munkaerőt, és a kapacitás sem igazítható olyan könnyen a változó munkaerőpiaci körülményekhez, mint a szolgáltatások vagy az építőipar esetében.

A fenti becsléseket más évekre (2013–2015) is elvégeztük, ezek eredményeit hely hiányában nem közöljük. Elmondható, hogy a becslések konzekvensen az átlagosnál súlyosabb hiányt jeleznek az exportálóknál és valamivel enyhébbet a többségi külföldi tulajdonú vállalatoknál. A régiókra és ágazatokra vonatkozó eredmények változékonyabbak, évenként és modellenként is különböznek.

Hivatkozások

GVI (2016): [Rövid távú munkaerőpiaci prognózis – 2017](#). MKIK GVI, Budapest.

PAPKE, L. E.–WOOLDRIDGE, J. M. (2008): Panel data methods for fractional response variables with an application to test pass rates. *Journal of Econometrics*, Vol. 145. No. 1–2. 121–133. o.